

Бурлай Т.В., д.е.н., доцент, с.н.с.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КОНВЕРГЕНЦІЯ РЕГІОНІВ ЄВРОСОЮЗУ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Охарактеризовано поточний стан соціально-економічного конвергування регіонів ЄС та окреслено його ймовірні перспективи. Зазначено необхідність модернізації європейської політики згуртування як ключового інструменту сприяння регіональній конвергенції, а також адаптації Україною досвіду ЄС.

Ключові слова: конвергенція, регіональний розвиток, згуртування, державна політика, ЄС.

Особливу роль у функціонуванні європейського інтеграційного проєкту та, враховуючи негативний досвід Брекзиту, його збереженні відіграють процеси соціально-економічної конвергенції (зближення відповідних параметрів розвитку) на рівні країн-учасниць і регіонів ЄС. Ще Римським договором, підписаним 1957 р., визначено, що Європейське співтовариство має завданням сприяти «... конвергенції економічних показників, підвищенню рівня та якості життя, економічній і соціальній згуртованості та солідарності держав-членів». Мета підтримання регіональної конвергенції в ЄС була уточнена Лісабонським договором 2007 р., яким закріплено зобов'язання країн-учасниць сприяти не лише економічному та соціальному, але й територіальному згуртуванню – процесу, спрямованому на зменшення диспропорцій у рівнях їх розвитку і невід'ємно пов'язаному з конвергенцією.

Дане дослідження *предметно* сфокусоване на процесах соціально-економічної конвергенції регіонів Євросоюзу. Визначення динаміки і ефективності цих процесів в останні роки становить *мету* дослідження, досягти якої можливо за допомогою *методів* системного аналізу, реалізувавши *завдання* щодо оцінки поточного стану і перспектив регіональної конвергенції в ЄС, а також з'ясування їх потенційного впливу на європейську інтеграцію України. *Актуальність* дослідження обумовлена необхідністю формування дієвих підходів вітчизняного державного регулювання, які сприятимуть досягненню цілей Угоди про асоціацію з ЄС (2014 р.), у т.ч. щодо регіонального розвитку та транскордонного співробітництва України.

Для характеристики процесів регіональної конвергенції в об'єднаній Європі найчастіше оцінюють регіони 2-го рівня (так звані регіони NUTS-2), які, відповідно до застосовуваної Євростатом статистичної номенклатури територіальних одиниць, мають чисельність населення від 800 тис. до 3 млн. осіб і, як правило, відображають територіально-адміністративний устрій країн-членів. 3 січня 2018 р. Євростат у

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

межах ЄС-28 виокремлює 281 регіон NUTS-2 [1]. Крім того, для оцінювання політики згуртування – сучасного варіанту регіональної політики Євросоюзу, регіони NUTS-2 класифікуються на основі співвідношення показників обсягу ВВП на особу відповідного регіону і ЄС-28. А саме, розглядають: менш розвинені (співвідношення менше 75%), транзитивні (від 75 до 90%) і більш розвинені (понад 90%) регіони.

Поточний стан соціально-економічної конвергенції регіонів ЄС. Дані спеціальних звітів Євростату та Єврокомісії щодо регіонального розвитку ЄС у 2000-2018 рр. вказують на мінливість тенденції конвергенції регіонів NUTS-2 за більшістю індикаторів і наявність дивергенції – за окремими з них. Так, у період з 2000 по 2008 роки за критерієм ВВП на душу населення (за ПКС) в ЄС спостерігалася стійка регіональна конвергенція (на це вказує скорочення коефіцієнта варіації вказаного індикатора на 12%). У період 2008-2014 рр., навпаки, мала місце регіональна дивергенція (коефіцієнт варіації індикатора збільшився на 4%). Фінансово-економічна криза 2008 р. суттєво загальмувала конвергенційні процеси та призвела до зменшення у 2009-2015 рр. рівня добробуту населення майже в 40% регіонів Євросоюзу, розташованих переважно в Ірландії, Італії, Іспанії, Португалії та Греції. Починаючи з 2015 р. регіональні розбіжності показника ВВП на особу знову звужуються, що є ознакою відновлення процесу конвергування регіонів ЄС [2, с. 4, 6].

Однак відновлення конвергування відбувається досить повільно, оскільки й досі в об'єднаній Європі зберігається дуже значний розкид регіональних показників добробуту населення. За підсумками 2017 р. різниця між обсягами ВВП на особу, обчисленими за ПКС, найбагатшого (188,0 тис. євро, регіон Внутрішній Лондон - Захід, Великобританія) та найбіднішого (9,3 тис. євро, Південно-Західний регіон, Болгарія) регіонів була більш, ніж 20-кратною. При цьому, порівняно з аналогічним середнім по ЄС-28 показником ВВП на особу (30,0 тис. євро), рівень добробуту жителів найбагатшого регіону був у 6,3 раза вищим, тоді як найбіднішого – у 3,2 раза нижчим [3, с. 196], що явно підкреслює складність шляху регіональної конвергенції.

Конвергенційна тенденція, хоча й ослаблена в кризові періоди, спостерігається у розвитку регіонів ЄС і за показником продуктивності праці. Однак через низку причин, насамперед, інституційних і технологічних, конвергування не є швидким і масштабним, а тому регіональні диспаритети у цій сфері залишаються значимими.

За результатами 2016 р. найвищий рівень продуктивності праці, оціненої за величиною валової доданої вартості у розрахунку на одну відпрацьовану працівником годину, серед регіонів Євросоюзу демонстрував Люксембург¹ – 76,26 євро, що в 2,5 раза перевищує аналогічний середній показник ЄС-28 (30,27 євро), і в

¹ Згідно з класифікацією Євростату, кожна з таких країн ЄС як Люксембург, Мальта, Кіпр, Естонія та Латвія (де чисельність населення не перевищує 3 млн. осіб) розглядається як регіон NUTS-2.

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

14,1 раза – показник Південно-Центрального регіону Болгарії з найнижчою продуктивністю праці (5,42 євро).

Регіональна конвергенція ускладнена ще й тим, що значна кількість регіонів «не дотягується», і досить помітно, навіть до середньоєвропейського рівня продуктивності праці. У 2016 р. серед оцінених Євростатом 226 регіонів NUTS-2 нижчий за середній у ЄС рівень продуктивності праці мали 85 регіонів (38% з усіх) країн-членів зі Східної, Південної Європи та Балтії. Регіони, де продуктивність праці становила менше 50% зазначеного середнього показника ЄС-28, були виключно східноєвропейськими, прибалтійськими або ж регіонами Греції [3, с. 205-207].

Більш проблемним є конвергування регіонів ЄС у сфері зайнятості. Регіональні диспропорції у рівнях зайнятості зменшувалися у докризовий період, зростали протягом 2008-2013 рр., а затим почали зменшуватися, демонструючи відновлення конвергенції. У 2018 р. найвищий серед усіх регіонів ЄС рівень зайнятості населення віком 20-64 років зафіксовано у шведському Стокгольмі (85,7%), тоді як найнижчий – у французькому заморському регіоні Майотта (40,8%). Загалом, найвищі в ЄС показники зайнятості у 2018 р. досягнуто у регіонах Німеччини, Фінляндії, Швеції, Великобританії та Чехії, а найнижчі – у регіонах Бельгії, Греції, Іспанії, Італії, а також заморських регіонах Франції [3, с. 215].

Протягом останніх років у Євросоюзі сформувалася тенденція регіональної дивергенції за показниками безробіття, у т.ч. і молодіжного. Більш розвинені регіони NUTS-2 характеризуються значно нижчими показниками безробіття, аніж у середньому по ЄС, тоді як менш розвиненим і транзитивним регіонам притаманні найвищі рівні безробіття, що сягають 20% серед населення віком 20-64 років і 27% – серед молоді віком 15-24 років [2, с. 65].

Наведені дані свідчать, що відновлення загальмованої кризою 2008 р. тенденції економічної та соціальної конвергенції регіонів Євросоюзу є повільним і, за окремими індикаторами, – нестійким. Для прискорення і гармонізації розвитку як регіонів, так і ЄС у цілому, необхідно стимулювання конвергенційних процесів на регіональному рівні, з урахуванням їх довгострокових перспектив.

Перспективи регіональної конвергенції у Євросоюзі. Довгострокові прогнози оцінки щодо розвитку регіонів ЄС представлені у звіті Об'єднаного дослідницького центру при Єврокомісії «Регіоналізація демографічних та економічних прогнозів – сценарії «Тренд» і «Конвергенція» на період з 2015 до 2060 року» [4]. Зазначені сценарії розроблено з урахуванням комплексу індикаторів, що характеризують динаміку ВВП, доходів, зайнятості та чисельності населення, – як на рівні регіонів NUTS-2, так і на рівні країн-учасниць, – та відповідають двом найімовірнішим траєкторіям регіонального розвитку ЄС на період 2015–2060 років.

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

Прогнозний сценарій «Тренд», який розробники вважають базовим, передбачає збереження існуючих територіальних диспропорцій, за яких більша географічна концентрація виробництва, зайнятості та населення буде у більш розвинених регіонах, де ВВП на особу перевищує 90% середнього його значення по ЄС-28. На противагу, сценарій «Конвергенція» сприяє збалансованішій демографічній і економічній динаміці, коли менш розвинені та транзитивні регіони зростають швидше, ніж більш розвинені.

Прогностично ці альтернативні сценарії демонструють суттєві відмінності щодо майбутнього регіонального розвитку в Євросоюзі на період до 2060 р.: сценарій «Тренд» означає посилення існуючих територіальних диспропорцій, тоді як сценарій «Конвергенція» – зміцнення територіальної згуртованості [4, с. 27] (див. додаток). Розрахунки показують, що порівняно з референтним 2010 р., у 2060 р. регіональна структура виробництва, а також чисельності населення та робочої сили за сценарієм «трендового» розвитку зміниться на користь більш розвинених регіонів ЄС, тоді як за сценарієм «конвергенційного» розвитку, – навпаки, на користь його транзитивних і менш розвинених регіонів:

- за сценарієм «Тренд» передбачається збільшення кількості регіонів NUTS-2, які класифікуються як менш розвинені, що компенсується зменшенням як транзитивних, так і більш розвинених регіонів, – з 272 врахованих у прогнозах регіонів ЄС загалом 61 регіон (22% з усіх) «опуститься» у класифікації до нижчого рівня розвитку, – наприклад, перейде з категорії більш розвинених до категорії транзитивних, або з категорії транзитивних – до категорії менш розвинених, тоді як 42 регіони (15%) «піднімуться» на більш високий рівень розвитку;
- за сценарієм «Конвергенція» прогнозується, що лише 25 регіонів ЄС (9% з усіх) знизять свій рівень розвитку за класифікацією NUTS-2, але у 76 (28%) з них зросте співвідношення обсягу ВВП на особу до відповідного показника ЄС, що означає перехід на більш високий рівень регіонального розвитку.

При цьому передбачається висока ефективність саме конвергенційного шляху розвитку Євросоюзу: за умови реалізації відповідного сценарію до 2060 р. в ЄС-28 більш розвинених регіонів буде на 30 більше, транзитивних регіонів – на 26 більше, а менш розвинених регіонів – на 56 менше, аніж за умови реалізації прогнозного сценарію «Тренд» [4, с. 31-33]. Але те, що експерти-розробники вважають базовим сценарієм саме трендовий розвиток регіонів ЄС, який означає подальше посилення існуючих територіальних диспропорцій, видається чітким маркером недостатньої ефективності європейської політики згуртування та потреби її модернізації. Посилюючим чинником такої потреби може стати Брекзит – вихід Великобританії зі складу ЄС, вплив якого матиме вагомі економічні, бюджетні та структурні наслідки.

Економічні регіони в системі наднаціонального та міжнародного субнаціонального управління

Одним із них може стати зміщення акцентів у політиці Євросоюзу з неухильного інтеграційного розширення на забезпечення стабільності його стану [5, с. 26].

Модернізація політики згуртування ЄС і завдання України. Єврокомісія, маючи на меті сприяння економічній та соціальній конвергенції регіонів і держав ЄС, планує протягом 2021-2027 рр. виділити на політику згуртування майже 330 млрд. євро та модернізувати її, у т.ч. за напрямом «упровадження більш адаптованого підходу до регіонального розвитку», що передбачає розширення участі місцевих органів влади у розробленні та співфінансуванні проєктів цієї політики [6, с. 1]. Єврокомісія також вважає, що з моменту вступу до лав ЄС у 2004 р. країни Центрально-Східної Європи отримали непропорційно масштабні вигоди від політики згуртування порівняно з ін. державами, та пропонує в бюджеті 2021-2027 рр. скоротити фінансування вказаних країн на 22-24% (загалом на 30 млрд. євро), що може обмежити здатність політики згуртування ЄС сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності [7, с. 23], а також регіональному та міжкраїнному конвергуванню.

Україні, враховуючи сучасні підходи ЄС до реалізації політики згуртування як ключового інструменту сприяння регіональній конвергенції, доцільно врахувати їх при розробці та узгодженні програм економічного та соціального розвитку регіонів країни, здійсненні реформ децентралізації та державного управління, виробленні власних конвергенційних стратегій регіонального та національного рівня, а також відповідному коригуванні Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, затвердженого урядовою постановою № 1106 від 25.10.2017 р.

Список літературних джерел:

1. NUTS – Nomenclature of Territorial Units for Statistics. Background – Eurostat, 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background>
2. My Region, My Europe, Our Future / Seventh report on economic, social and territorial cohesion. – European Commission, September 2017. – 218 p.
3. Eurostat Regional Yearbook. 2019 edition. – Eurostat, June 2019. – 223 p.
4. Batista e Silva F. Regionalisation of demographic and economic projections – Trend and convergence scenarios from 2015 to 2060 / Batista e Silva F., Dijkstra L., Vizcaino M.P., Lavalle C. / JRC Science for policy report. – European Commission, 2016. – 49 p.
5. Кавешников Н.Ю. Некоторые последствия Brexit для развития Европейского Союза / Н.Ю. Кавешников // Вестник МГИМО. – 2016. – № 6 (51). – С. 24-30.
6. EU budget: Regional Development and Cohesion Policy beyond 2020 / European Commission Press release. – 29 May 2018. – No. IP/18/3885. – 3 p.
7. Кузнецов А.В. Об особенностях региональной политики ЕС после 2020 года / А.В. Кузнецов // Научно-аналитический вестник Института Европы РАН. – 2018. – № 6. – С. 20-25.

Характеристики прогнозних сценаріїв регіонального розвитку Євросоюзу на період до 2060 року

Індикатор / Регіони за класифікацією NUTS-2		Сценарій	
		«Тренд»	«Конвергенція»
Структура виробництва ВВП (за ПКС), %			
Регіони	Довідково: 2010 р.	2060 р.	
Більш розвинені	71	72	64
Транзитивні	14	14	18
Менш розвинені	14	15	19
Структура чисельності робочої сили, %			
Регіони	Довідково: 2010 р.	2060 р.	
Більш розвинені	62	67	63
Транзитивні	16	16	18
Менш розвинені	22	17	19
Структура чисельності населення, %			
Регіони	Довідково: 2010 р.	2060 р.	
Більш розвинені	58	64	58
Транзитивні	17	16	19
Менш розвинені	25	20	23

Примітка: у деяких випадках сума структурних показників не дорівнює 100%, що пояснюється округленням окремих з них до цілого числа.

Джерело: Batista e Silva F. Regionalisation of demographic and economic projections – Trend and convergence scenarios from 2015 to 2060 / Batista e Silva F., Dijkstra L., Vizcaino M.P., Lavallo C. / JRC Science for policy report. – European Commission, 2016. – С. 27.

Джафаров Руслан Фікрет огли, аспірант кафедри
державного управління
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У тезах доповіді здійснено аналіз характерних особливостей визначення статусу депутата місцевої ради (органів місцевого самоврядування) в окремих державах-членах Європейського Союзу з можливістю впровадження досвіду в Україні за такими структурними елементами: визначення функцій, повноважень та відповідальності депутата місцевої ради; організація діяльності в напрямку ефективної взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в умовах децентралізації; оцінювання ефективності їх діяльності).

Ключові слова: депутат місцевої ради; органи місцевого самоврядування, територіальна організація влади, адміністративна реформа, децентралізація.